

Päätös

12.2.2024

VN/1886/2024

VN/1886/2024-OM-2

Jakelussa mainituille

Oikeuslaitoksen riippumattomuuden perustuslailliset takeet -työryhmän tehtävänannon tarkentaminen

Tehtävänannon tarkentaminen

Oikeusvaltion takeet ja oikeuslaitoksen kehittäminen -työryhmä (jäljempänä Oikeuslaitostyöryhmä) on 15.1.2024 asettanut yhteyteensä erillisen Oikeuslaitoksen riippumattomuuden perustuslailliset takeet -työryhmän. Työryhmän toimikausi on 15.1.2024 – 31.12.2026.

Oikeuslaitostyöryhmä on tänään päättänyt täsmentää Oikeuslaitoksen riippumattomuuden perustuslailliset takeet -työryhmän tehtävänannon sisältöä. Tämä päätös korvaa 15.1.2024 päivätyn asettamispäätöksen.

Tausta

Oikeusministeriö on 1.2.2023 asettanut Oikeusvaltion takeet ja oikeuslaitoksen kehittäminen -työryhmän. Oikeuslaitostyöryhmän yhtenä kuudesta tehtävästä on arvioida oikeuslaitoksen vahvan riippumattomuuden näkökulmasta tarpeelliset perustuslain ja muun lainsäädännön muutostarpeet sekä tehdä ehdotukset tämän toteuttavista lainsäädäntöhankkeista. Oikeusministeriö on 9.10.2023 päätöksellään tarkentanut Oikeuslaitostyöryhmän tehtävänantoa siten, että työryhmän tehtävänannon 5 kohdassa asetettua määräaikaa lainsäädäntöehdotuksille jatketaan 31.12.2026 saakka. Oikeuslaitostyöryhmä on katsonut tarkoituksenmukaiseksi asettaa yhteyteensä erillisen työryhmän tämän arvioinnin ja ehdotusten tekemiseksi.

Perustuslain 3 §:n 3 momentin mukaan tuomiovaltaa käyttävät riippumattomat tuomioistuimet, ylimpinä tuomioistuimina korkein oikeus ja korkein hallinto-oikeus. Oikeuslaitoksen kannalta merkitykselliset perustuslain säännökset ovat erityisesti lakisidonnaisuutta ja lainalaisuutta koskeva 2 §:n 3 momentti, valtiollisten tehtävien jakoa koskeva 3:n §:n 3 momentti, oikeusturvaperusoikeutta koskeva 21 § sekä lainkäyttöä koskeva 9 luku, joissa on säännöksiä muun muassa ylimpien tuomioistuinten kokoonpanosta, tuomareiden nimittämisestä ja virassapysymisoikeudesta. Syyttäjälaitoksen johtajana toimivasta valtakunnansyyttäjästä ja tämän nimittämisestä säädetään perustuslain 104 §:ssä. Muiden oikeuslaitoksen toimijoiden osalta ei ole nimenomaisia säännöksiä perustuslaissa.

Oikeusministeriön asettaman oikeudenkäytön kehitystyöryhmän arviomuistiossa (oikeusministeriön julkaisuja; mietintöjä ja lausuntoja 2022:39) on nostettu esille tarve arvioida muun muassa tuomioistuinlaitoksen riippumattomuuden takeiden vahvistamista perustuslaissa sekä Syyttäjälaitoksen riippumattomuudesta, ylimpien syyttäjien asemasta ja nimitysmenettelystä säätämistä perustuslaissa. Arviomuistiossa on esitetty arvioitavaksi myös asianajajalaitoksen ja oikeudenkäyntiavustajien riippumattomuuden valtiosääntöistä vahvistamista. Oikeudenkäytön kehitystyöryhmän raportin lisäksi

Postiosoite
Postadress
Postal Address
 Oikeusministeriö

Käyntiosoite
Besöksadress
Office

Puhelin
Telefon
Telephone

Faksi
Fax
Fax

s-posti, internet
e-post, internet
e-mail, internet

PL 25
 00023 Valtioneuvosto

Eteläesplanadi 10
 Helsinki

0295 16001
 +358 295 16001

09 1606 7730
 +358 9 1606 7730

kirjaamo.om@gov.fi
 oikeusministerio.fi

on teetetty myös laaja tutkimushanke oikeusvaltiotematikasta (Oikeusvaltiollisuus Euroopan unionissa ja Suomessa. Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 2022:39)

Euroopan unionista tehdyn sopimuksen 2 artiklassa määritellään unionin arvoperusta ja edellytetään oikeusvaltioperiaatteen noudattamista. Euroopan komissio seuraa vuosittain jäsenvaltioiden oikeusjärjestelmien riippumattomuutta, tehokkuutta ja laatua koskevia indikaattoreita (ns. EU:n oikeusalan tulostaulu). Riippumattomuutta arvioidaan myös komission vuotuisissa oikeusvaltiokertomuksissa sekä maakohtaisissa arvioinneissa. Oikeuslaitoksen riippumattomuutta seurataan myös Euroopan neuvostossa ja sen oikeudenkäytön tehostamista tarkastelevassa komiteassa (CEPEJ). Euroopan neuvoston alaisuudessa toimiva Venetsian toimikunta (Demokratiaa oikeusteitse) on toistuvasti arvioinut eri tuomioistuinjärjestelmien riippumattomuutta ja sen valmisteleva "Rule of Law Checklist" on laajasti käytetty kuvaus oikeusvaltion elementeistä.

Maailmanlaajuisesti oikeusvaltiokehitystä seuraava World Justice Project on puolestaan arvioinut oikeusvaltion tilan (ns. oikeusvaltioindeksi) heikentyneen useimmissa maissa viidettä vuotta peräkkäin.

Tavoitteet

Oikeuslaitoksen riippumattomuuden perustuslailliset takeet -työryhmän tavoitteena on tehdä ehdotus oikeuslaitoksen riippumattomuuden edellyttämistä säännösmuutoksista erityisesti varmistamalla oikeuslaitoksen riippumattomuuden perustuslaillisista takeista.

Tehtävät

Työryhmän tehtävänä on selvittää ja arvioida, turvaako voimassa oleva perustuslaki ja tuomioistuinlaitoksen riippumattomuutta välittömästi koskeva muu lainsäädäntö tuomioistuinlaitoksen riippumattomuuden sekä tehdä mahdolliset ehdotukset tämän toteuttavista lainsäädäntömuutoksista perusteluineen.

Arvioinnissa on kiinnitettävä huomiota ennen kaikkea voimassa oleviin perustuslain säännöksiin koskien ylimpien oikeuksien tuomareiden lukumäärää, virassapysymisoikeutta, tuomarien nimittämismenettelyä ja virkarikoksia.

Tarkastelun ja arvioinnin tulee koskea tuomioistuinlaitoksen lisäksi myös Syyttäjälaitosta, Ulosottolaitosta, Rikosseuraamuslaitosta, asianajolaitosta ja oikeudenkäyntiavustajia.

Työryhmän on laadittava lainsäädännön muutosehdotuksia koskeva osa muistion muotoon.

Organisointi

Työryhmä toimii erillisenä työryhmänä Oikeuslaitostyöryhmän yhteydessä. Oikeuslaitostyöryhmä seuraa ja tukee nyt asetettavan työryhmän työtä. Työryhmä toimittaa työsuunnitelmansa Oikeuslaitostyöryhmään keskusteltavaksi sekä esittelee puolivuositain työnsä edistymistä Oikeuslaitostyöryhmälle sekä sen puheenjohtajistolle tämän pyynnöstä.

Jäsenet:

Puheenjohtaja:

osastopäällikkö, ylijohtaja Johanna Suurpää

Varapuheenjohtaja(t):

oikeusneuvos Pasi Pölönen, korkein oikeus, varajäsenenään oikeusneuvos Lena Engstrand, korkein oikeus

oikeusneuvos Petri Helander, korkein hallinto-oikeus, varajäsenenään oikeusneuvos Outi Suviranta, korkein hallinto-oikeus

Muut jäsenet:

hovioikeuden presidentti Sakari Laukkanen, Vaasan hovioikeus, varajäsenenään laamanni Antero Nuotto, Pirkanmaan kärjäoikeus

ylituomari Ann-Mari Pitkäranta, Helsingin hallinto-oikeus, varajäsenenään ylituomari Jussi Karttunen, markkinaoikeus

apulaisvaltakunnansyyttäjä Jukka Rappe, Syyttäjälaitos, varajäsenenään valtiosyyttäjä Tuire Tamminiemi, Syyttäjälaitos

valtakunnanvouti Veikko Minkkinen, Ulosottolaitos, varajäsenenään johtava hallintovouti Tommi Talvitie, Ulosottolaitos

pääsihteeri Niko Jakobsson, Suomen Asianajajaliitto, varajäsenenään hallituksen puheenjohtaja, asianajaja Hanna Rähä-Mäntyharju, Suomen Asianajajaliitto

yksikönpäällikkö Timo Makkonen, oikeusministeriö, demokratia- ja julkisoikeusosasto

hallitusneuvos Anne Hallavainio, oikeusministeriö, yksityisoikeus- ja oikeudenhoito-osasto, varajäsenenään osastopäällikkö, ylijohtaja Antti Leinonen, oikeusministeriö, yksityisoikeus- ja oikeudenhoito-osasto)

neuvotteleva virkamies, Miia Ljungqvist, oikeusministeriö, kriminaalipolitiikka- ja rikosoikeusosasto

Pysyvät asiantuntijat:

valtiosääntöoikeuden professori Tuomas Ojanen, Helsingin yliopisto

julkisoikeuden professori Janne Salminen, Turun yliopisto

tenure track -professori Anu Mutanen, Tampereen yliopisto

Sihteerit:

lainsäädäntöneuvos Heini Färkkilä, oikeusministeriö, demokratia- ja julkisoikeusosasto

erityisasiantuntija Nanni Olsson, oikeusministeriö, demokratia- ja julkisoikeusosasto

Työskentelytavat

Työryhmä voi pyytää Venetsian toimikunnan lausunnon oikeuslaitoksen riippumattomuudesta ja sitä turvaavista säännöksistä.

Työryhmän tulee kuulla oikeusapu- ja edunvalvontapiirejä ja rikosseuraamusvirastoa. Työryhmä voi lisäksi kuulla muita tarpeelliseksi katsomiaan asiantuntijoita, toimijoita ja sidosryhmiä.

Kustannukset ja rahoitus

Työryhmän kustannukset maksetaan momentilta 25.01.01. oikeusministeriön toimintamenot.

Työryhmän puheenjohtaja, varapuheenjohtajat, jäsenet ja sihteerit tekevät työnsä virkatyönä eikä osallistumisesta makseta palkkiota. Osallistujatahot vastaavat edustajiensa mahdollisista matkakustannuksista.

Oikeuslaitostyöryhmän puheenjohtajana oikeusneuvos Mika Ilveskero

Työryhmän pääsihteerinä hallintojohtaja Jennimari Huovinen

Jakelu Työryhmän puheenjohtaja, varapuheenjohtajat, jäsenet, pysyvät asiantuntijat ja sihteerit

Tiedoksi Korkein oikeus
Korkein hallinto-oikeus
Suomen Asianajajaliitto
OM YOO Yksityisoikeus- ja oikeudenhoito-osasto
OM KRO Kriminaalipolitiikka- ja rikosoikeusosasto
Tuomioistuinvirasto
Ulosottolaitos
Syyttäjälaitos